

УДК 65.012

Левчук Т.М.
магістр

Луцького національного технічного університету

Кривов'язюк І.В.

кандидат економічних наук,
професор кафедри економіки та підприємництва
Луцького національного технічного університету

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ В СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЯХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В статті уточнено проблеми забезпечення ефективності діяльності підприємства. Представлено авторське бачення поняття «ефективність». Виокремлено методичні підходи, зміст і вирішувані завдання сучасних концепцій ефективності господарювання. Запропоновано шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства.

Ключові слова: ефективність діяльності, підприємство, концепція господарювання, управління, проблеми забезпечення ефективності діяльності.

Левчук Т.М., Кривов'язюк І.В. ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИХ РЕШЕНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ КОНЦЕПЦИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

В статье уточнено проблемы обеспечения эффективности деятельности предприятия. Представлено авторское видение понятия «эффективность». Выделены методические подходы, содержание и решаемые задачи современных концепций эффективности хозяйствования. Предложены пути повышения эффективности деятельности предприятия.

Ключевые слова: эффективность деятельности, предприятие, концепция хозяйствования, управление, проблемы обеспечения эффективности деятельности.

Levchuk T.M., Kryvov'yzuk I.V. PROBLEMS OF ENSURING THE EFFICIENCY OF ENTERPRISE ACTIVITY AND THEIR SOLUTIONS IN MODERN CONCEPTS OF ECONOMIC ACTIVITY

Problems of ensuring the efficiency of enterprise activity are specified in the article. The author's vision of the term «efficiency» is presented. Methodical approaches, content and solved tasks of modern concepts of economic activity efficiency are determined. Ways of improving the efficiency of enterprise activity are suggested.

Keywords: activity efficiency, enterprise, the concept of economic activity, management, problems of ensuring the activity efficiency.

Постановка проблеми. Управління діяльністю підприємств все частіше втрачає свою ефективність через використання традиційних підходів до управління, які вже втратили свою актуальність. Як результат, це призводить до виникнення додаткових ризиків, внаслідок чого в системі господарювання підприємств виникають різноманітні проблеми, які ведуть до зниження ефективності їхньої діяльності, як результат посилення впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Це викликає необхідність додаткового дослідження проблем забезпечення ефективності діяльності сучасного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній науці вирішення проблем, що впливають на ефективність діяльності підприємства пропонується такими дослідниками як М. Аджавенко [1], Г. Жулай [2], Н. Замкова [3], Т. Косянчук [5], І. Левчук [9], О. Лозовський [10], Р. Майстро [11], С. Погорелов [12], О. Соколов [13], Ю. Уткіна [14], О. Шляга [15]. В роботах даних вчених набули подальшого розвитку науково-теоретичні підходи до визначення сутності ефективності діяльності підприємства та особливостей управління ефективністю, уточнено чинники та шляхи забезпечення ефективності діяльності, а також критерії та показники її оцінювання. Дана проблематика є продовженням досліджень авторів [4; 6-8], в яких визначено зв'язок між процесом прийняття господарських рішень та його впливом на ефективність діяльності підприємства, необхідність врахування особливостей його функціонування та розвитку при вирішенні проблем забезпечення ефективності діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, переважна більшість дослідників лише поза увагою взаємозв'язок між забезпечен-

ням ефективності діяльності підприємства та наявними концепціями господарювання, що спричинює в подальших оціночних підходах порушення методологічного та змістовного характеру.

Постановка завдання. Відтак, мета статті полягає у вирішенні проблем забезпечення ефективності діяльності підприємства шляхом уточнення характеру їх виникнення, а також поглиблення методичних підходів, змістовності та завдань сучасних концепцій ефективності господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В середовищі, що можна вважати конкурентним, будь-який суб'єкт господарювання намагається використати всі свої наявні ресурси та можливості, або залучити нові для того, щоб зайняти більшу частку ринку (або витиснути конкурентів з даного ринку), отримати більший результат від однакового обсягу витрат в перспективі (використовуючи нові управлінські моделі підвищення ефективності діяльності підприємства), розширити види діяльності для задоволення ширшого кола споживачів (диверсифікація ризиків пов'язаних з неотриманням доходу), досягнути певного соціального ефекту, що включатиме позитивне ставлення та довіру населення до даного підприємства.

В сучасному середовищі підприємствам для аналізу ефективності діяльності підприємства недостатньо здійснювати виробничу діяльність та отримувати прибутки, ухилятися від ризиків, необхідно звертати увагу на стадію життєвого циклу підприємства і зважаючи на це приймати ефективні управлінські рішення, що вважатиметься інтегруючим фактором підвищення ефективності [3, с. 14].

М. Аджавенко [1, с. 268] стверджує, що ефективність виступає результатом змін в політичній еконо-

міці, яка передбачає створення нових господарських систем з новими підходами до визначень багатьох економічних понять. Тобто, поняття з кожним етапом змін в світі висвітлює нові, важливіші проблеми сучасності та звертає увагу на нові фактори, які впливають на її підвищення. Дослідник до найважливіших видів ефективності відносить соціальну, економічну, соціально-економічну та екологічну. Соціальна ефективність забезпечується ступенем задоволення потреб працівників підприємства та суспільства, економічна – результативністю діяльності підприємства, соціально-економічна – забезпеченням взаємозв'язку культурних і матеріальних благ, які матимуть на меті задоволення потреб суспільства, екологічна – в зменшенні норм шкідливих викидів в атмосферу, водні ресурси та ґрунт. Такий комплексний підхід забезпечує підвищення ефективності діяльності шляхом використання усіх можливих напрямків функціонування підприємства.

На думку Р. Майстро [11, с. 101], поняття ефективності діяльності підприємства характеризується його здатністю формувати власні цілі, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори та досягати поставлені цілі за допомогою відповідних засобів та методів, дотримуючись позитивного відношення витрат та результатів діяльності підприємства. Дана категорія показує ступінь використання потенціалу підприємства та спроможність здійснювати ефективне планування, ефективну політику конкурентної боротьби.

Як зазначає Т. Косянчук [5, с. 114], ефективність виступає результатом господарювання підприємства, що характеризується наслідками його діяльності в різних сферах, а саме: фінансовій, операційній, інвестиційній, екологічній, соціальній. Результат може бути не лише позитивний, але і негативний, в тому разі необхідно застосовувати заходи, які покращать даний результат та який призведе до збільшення ефективності діяльності підприємства. Результатом вирішення проблем операційної діяльності виступає зростання обсягів виготовлення високоякісної продукції, фінансової – збільшення надходжень від орендної плати користувачів продукції, що виготовляє підприємство, а також дивідендів, соціальної та екологічної – зменшення викидів підприємства в навколишнє середовище, забезпечення регіону новими робочими місцями. Для оцінки ефективності автор пропонує використання узагальнюючих (тих, що в цілому характеризують ефективність діяльності підприємства) та конкретних (тих, що оцінюють ефективність використання окремо взятих ресурсів підприємства) показників, а також збалансованої системи індикаторів, що включає різні фінансові та нефінансові показники, проте основними є не показники рентабельності, а показник економічної доданої вартості. Пропонована ним методика дозволяє в комплексі проаналізувати всі складові ефективності, виявити резерви для її підвищення.

Проблеми забезпечення ефективності діяльності підприємства частково висвітлено в праці О. Соколова [13, с. 170], де зазначено, що забезпечення ефективності діяльності базується не лише на сукупності заходів різної спрямованості, які характеризуються використанням різних видів ресурсів, або їх комплексному використанні, розробці цілеспрямованої сукупності заходів, що дадуть можливість звернути увагу управлінців підприємства на доцільність їх впровадження та реалізації. Такий підхід реалізується на основі певного алгоритму: для забезпечення ефективності діяльності підприємства необхідно сформулювати банк даних, який передбачає вибір

проблемної функціональної сфери діяльності підприємства, потім вибір необхідних та ефективних напрямків, що забезпечать ефективність, після цього оцінюються сприйнятливість даних заходів за показником чистої теперішньої вартості, який має мати плюсове значення, і в результаті оцінки, якщо критерій задовольняє менеджерів, приймається рішення щодо впровадження заходів по підвищенню ефективності підприємства, а якщо ні – відбувається вибір іншої функціональної сфери діяльності підприємства і реалізуються кроки відповідно до даного алгоритму.

Ю. Уткіна [14, с. 275] вважає, що проблема підвищення ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства полягає в отриманні з кожної одиниці ресурсів підприємства якнайбільшого обсягу виробництва та прибутку. Для отримання даного результату, на думку автора, необхідно звернути увагу на ефективність використання та експлуатацію основних засобів. Зростання продуктивності устаткування можливо досягти за допомогою проведення планового ремонтно-технічного обслуговування, забезпечення оптимальної пропускної здатності обладнання. Також велика увага звертається й на інші складові ресурсного потенціалу підприємства, а саме: запровадження нових технологій на виробництві, сучасних форм автоматизації та механізації виробничого процесу, зменшення витрат на транспортування та зберігання продукції, тобто використання технологій логістичного менеджменту, поліпшення та збереження якості продукції, використання способів стимулювання продажів, тобто застосування реклами, удосконалення цінової політики, запровадження на підприємстві позитивного психологічного клімату працівників та різні мотиви для продуктивної праці. Відтак, можна стверджувати, що для подолання проблем ефективності діяльності підприємства необхідно здійснювати ефективний менеджмент та моніторинг усіх структурних елементів функціонування підприємства, тобто забезпечити комплексність оцінки всіх ресурсів та впровадження ефективних управлінських рішень щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

Аналіз змісту публікації О. Лозовського [10, с. 18] показав, що ефективність діяльності підприємства також залежить від вміння вітчизняних підприємств використовувати зарубіжний досвід управління бізнесом. Найбільшою проблемою виступає запровадження системи управлінського контролю, необхідність якої полягає через виникнення проблем, породжених неузгодженістю між управлінцями різних відділів, що призводить до зниження ефективності діяльності. Це вимагає ефективного управління витратами та конкурентними перевагами, що забезпечується прийняттям ефективних управлінських рішень в сферах маркетингу та фінансів, а також змінами в стратегії розвитку підприємства. Управлінський контроль дуже важливий, адже під впливом змін зовнішнього середовища раніше визначена стратегія може не відповідати реальним умовам і це призведе до краху підприємства, тому потрібно вчасно та безперервно виявляти і вирішувати проблеми, що виникають на підприємстві та відповідно до цього мати змогу проаналізувати відхилення поточних показників від планових.

В статті О. Шляги [15, с. 76] зазначено, що на ефективність значний вплив мають показники прибутку та його відносний показник – рентабельність. Для досягнення високого рівня ефективності господарювання необхідно постійно проводити контроль над виготовленням рентабельної продукції та зменшувати її випуск, якщо продукція виявляється нерентабельною. Для того, щоб зріс показник рен-

табельності необхідно слідкувати за покращенням показників продуктивності праці, якості продукції, ефективності використання наявної системи ресурсів, усунення неактивного устаткування, зайвих запасів товарно-матеріальних ресурсів. Також методом стимулювання підвищення ефективності діяльності всіх суб'єктів господарювання буде ефективна державна економічна та соціальна політика, яка полягатиме у створенні відповідних організаційних передумов для ефективного та безперервного функціонування на всіх рівнях економіки інституціональних механізмів – організацій.

С. Погорелов [12, с. 78] переконує, що існує три основні напрямки, які забезпечують подолання проблем ефективності діяльності підприємства. Перший напрямок передбачає менеджмент витрат, раціональне використання природно-сировинних ресурсів, зменшення зарплатомісткості та матеріаломісткості виготовлення продукції та зростання продуктивності праці. Другий напрямок передбачає вдосконалення та розвиток виробництва відповідно до вимог сучасності, підвищення конкурентоспроможності продукції та вдосконалення форм і методів організації діяльності, вдосконалення форм планування та мотивації персоналу. Третій напрямок передбачає вдосконалення системи управління. Комплексне використання даної системи забезпечить відповідні темпи зростання ефективності виробництва.

Разом з тим, на думку І. Левчак [9, с. 106], основним критерієм та показником визначення ефективного господарювання підприємства є збільшення вартості підприємства, тобто збільшення вартісного вираження ціни купівлі-продажу компанії з урахуванням усіх фінансових джерел її фінансування. Звичайно, для того, щоб визначити причину збільшення чи зменшення величини вартості підприємства необхідно визначити чинник впливу (внутрішній або зовнішній) на даний критерій ефективності. Вченою стверджується, що внутрішні чинники залежать від роботи структурного менеджменту, тобто показують стан підприємства: збільшення обсягів продаж, темпів зростання чистого прибутку, фінансовий стан підприємства, ступінь обізнаності та кваліфікаційного складу персоналу підприємства, репутація підприємства. Зовнішні чинники, навпаки, залежать від розвитку економіки та темпів її зростання на даній території, тобто підприємство не може вплинути на їх безпосередньо. Тобто на зростання вартості підприємства здебільшого впливають управлінські рішення, які приймаються менеджерами підприємства і мають бути направлені на досягнення максимального позитивного кінцевого результату.

Усе вище зазначене, дозволяє виокремити наступні проблеми зниження ефективності діяльності підприємства:

- зменшення величини доходу підприємства, спричиненого зростанням величини затрат ресурсів;
- зниження продуктивності роботи працівників підприємства, що впливає на зменшення виробітку, або збільшення затрат робочого часу;
- нераціональне використання ресурсного та фінансового потенціалу, внаслідок чого зростає обсяг витрат підприємства;
- нехтування управлінцями підприємства розвитком сучасних наук та технологій, які забезпечують автоматизацію виробництва, приведенням продукції до міжнародних стандартів;
- неефективне управління кадрами та неоднозначність поставлених цілей, що призводить до виникнення помилок у виконанні завдань;
- використання застарілої техніки у виробничому процесі, в результаті чого зростає відсоток бракованої продукції;
- недостатнє використання сучасних інноваційних технологій та впровадження інноваційних процесів для виготовлення екологічно чистого товару, що призводить до втрати конкурентоздатності на ринку, невідповідності нормам шкідливих викидів у навколишнє середовище тощо.

На нашу думку, «ефективність» – це інтегрована категорія, багатозначне поняття, котре означає здатність призводити до потрібних результатів, наслідків, ефекту та виражається у підвищенні результативності при однаковому обсязі витрат, включаючи облік та оцінку всіх можливих факторів впливу на підвищення даного показника.

Погляди вчених на досліджувану проблематику виражаються такими концепціями ефективності господарювання (таблиця 1).

Перша концепція полягає у тому, що ефективність господарювання визначається продуктивністю праці, тобто зростання обсягу результату від однакового часу який затрачається, від однаково прикладеної як живої праці, так і устаткування, що приймає участь у безпосередньому виробничому процесі. Дана концепція розглядає характеристику ефективності як фактора соціального та економічного розвитку суспільства. Проте, ефективність не можна ототожнювати та визначати лише єдиним показником продуктивності, оскільки продуктивність відображає використання лише поточних витрат, а ефективність господарювання відображається використанням всього комплексу ресурсів підприємства.

Згідно другої концепції ефективність господарювання визначається як система, що складається із сукупності підсистем, які взаємопов'язані та об'єктивно підпорядковані: техніко-економічної, соціально-економічної, організаційно-економічної та екологічної. Техніко-економічна підсистема характеризується рівнем

Таблиця 1

Основні концепції ефективності господарювання (авторський підхід)

Концепції	Методичний підхід	Основний зміст	Вирішувані завдання
Перша	Суб'єктно-об'єктний	Ефективність господарювання визначається продуктивністю праці	Збільшення обсягу виробітку за рахунок активізації діяльності персоналу
Друга	Системний	Ефективність господарювання визначається ступенем взаємодії складових системи: техніко-економічна, соціально-економічної, організаційно-економічної та екологічної	Зменшення затрат часу на виготовлення суспільно необхідного товару та налагодження ефективної системи виробничих зв'язків
Третя	Управлінський	Ефективність господарювання визначається сукупністю відносин між суспільством, підприємством і його персоналом з приводу результатів і затрат суспільної праці	Ефективний облік витрат ресурсів, необхідних для зростання обсягу доходу
Четверта	Цільовий	Ефективність господарювання визначається єдністю потенціалу підприємства з інноваційними процесами	Впровадження інноваційних технологій виробництва продукції, оновлення основних засобів

затрат персоналу, соціально-економічна – результативністю функціонування та процесом задоволення потреб, організаційно-економічна – рівнем налагодження зв'язків між складовими системами, екологічна – ступенем впливу на навколишнє середовище.

Третя концепція визначає ефективність господарювання як сукупність відносин між суспільством, підприємством і його персоналом з приводу результатів і затрат суспільної праці, що забезпечується ефективним обліком витрат ресурсів.

На нашу думку, вище перелічені концепції є прийнятними, проте вони не враховують розвитку економіки та суспільства загалом, тому необхідно виокремити концепцію, яка буде відповідати сучасному стану середовища господарювання та росту науково-технічного прогресу, без якого сучасні підприємства не закріпляться на ринку.

Четверта концепція характеризує єдність потенціалу підприємства та інноваційних процесів. Ця концепція передбачає визначення ефективності господарювання спрощенням всіх складових його потенціалу, а саме: економічного, виробничого, кадрового, природного, матеріально-технічного до вдосконалення, тобто прогресивних змін, які нестинуть в собі новизну, задоволення ринкового попиту та принесуть прибуток виробнику.

З позиції цільового підходу дана концепція повинна сприяти досягненню цілей підприємства, підвищувати ефективність господарювання та сприяти подальшому розвитку виробництва. За обмеженості ресурсів підприємство повинне виконувати поставлені завдання з максимальною результативністю, тобто отримувати прибуток, або досягати певного соціального та іншого ефекту.

Також слід приймати до уваги й положення теорії пропорційності [7], адже ефективність господарювання також визначається ступенем забезпечення пропорційного розвитку всіх її структурних елементів та видів діяльності підприємства, що забезпечить усунення слабких місць та загроз його діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. В статті запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо вдосконалення теоретичних положень концепцій ефективного господарювання з метою розв'язання проблем забезпечення ефективності діяльності підприємства. Отримані результати дослідження дали змогу зробити ряд висновків.

В науковій економічній літературі ефективність діяльності підприємства розглядається як багатозначне поняття та, водночас, показник, що охоплює кількісну та якісну сторону досліджуваного явища чи процесу. Ефективність має забезпечуватись не лише оптимальним використанням ресурсів, але і досягати застосуванням відповідних управлінських інструментів, які при адекватних засобах і методах дадуть можливість менеджерам підприємств без значних витрат сприяти розвитку підприємства в усіх напрямках.

У сучасних умовах використовуються різні концепції ефективного господарювання, які потрібно враховувати, спираючись на НДДКР, тобто включати інноваційний аспект. Потрібне не взаємне виключення положень різних концепцій, а їх поєднання і синтез на основі принципів ієрархії і субординації, побудова своєрідної періодичної системи елементів сутності ефективності господарювання, що дозволить побачити дану категорію ефективності в якісно новому аспекті.

Серед шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств у світлі зазначених вимог слід виділити: забезпечення всебічного впровадження інноваційних технологій у виробничий процес, підвищення вмотивованості дій персоналу, використання положень теорії пропорційності задля отримання синергетичного ефекту та системного підходу задля покращення досягнення цілей діяльності, неухильне застосування управлінського обліку витрат.

Реалізація перелічених заходів створить необхідні умови для подальшого зростання ефективності господарювання вітчизняних підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аджавенко М.М. Теоретичні засади визначення сутності категорії «ефективність розвитку» підприємств / М.М. Аджавенко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 2. – С. 264–270.
2. Жулай Г.С. Управління ефективністю діяльності підприємства як важлива складова успішного ведення бізнесу / Г.С. Жулай // Вісник КНУТД. Серія «Економічні науки». – 2015. – № 3 (87). – С. 73–80.
3. Замкова Н.Л. Управління ефективністю діяльності підприємства / Н.Л. Замкова, А.О. Бондар // Менеджмент ХХІ століття: сучасні моделі, стратегії, технології. Збірник наукових праць всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції. – Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2015. – С. 12–24.
4. Зубенко Т.М. Сучасні концепції ефективного господарювання підприємства / Т.М. Зубенко // Студентський науковий вісник. Серія: економічні та гуманітарні науки. Науковий збірник. Випуск 19. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. – С. 78–88.
5. Косянчук Т.Ф. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства за сучасних умов / Т.Ф. Косянчук, С.В. Кучма // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 3. – С. 113–116.
6. Кривов'язюк І.В. Процес прийняття господарських рішень та його вплив на ефективність діяльності підприємства [Електронний ресурс] / І.В. Кривов'язюк, А.І. Пахольчук // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
7. Кривов'язюк І.В. Теорія пропорційності функціонування та розвитку соціально-економічних систем / І.В. Кривов'язюк, І.Я. Тишко // Наука й економіка. – 2009. – Випуск 4 (16). Том 2. – С. 166–173.
8. Кривов'язюк І.В. Функціонування та розвиток підприємств в умовах кризи: системно-аналітичний підхід: монографія / І.В. Кривов'язюк. – Луцьк: ЛНТУ, 2012. – 392 с.
9. Левчак І.Я. Вартість підприємства як критерій ефективності управління [Електронний ресурс] / І.Я. Левчак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2014. – № 1 (42). – С. 104–108.
10. Лозовський О.М. Управлінський контроль як складова ефективної діяльності підприємства / О.М. Лозовський, Ю.С. Чабан // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 6 (3). – С. 16–19.
11. Майстро Р.Г. Науково-теоретичні основи ефективності / Р.Г. Майстро, Ю.С. Щербак // Вісник НТУ «ХПІ». – 2014. – № 32 (1075). – С. 97–102.
12. Погорелов С.М. Дослідження шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства / С.М. Погорелов, О.В. Леденко, О.А. Матяж // Вісник НТУ «ХПІ». – 2015. – № 26 (1135). – С. 76–82.
13. Соколов О.Є. Забезпечення ефективної діяльності підприємств машинобудування / О.Є. Соколов // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2015. – № 1 (45). – С. 169–172.
14. Уткіна Ю.М. Чинники забезпечення економічної ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства / Ю.М. Уткіна, Р.Г. Веретельник // Вісник економіки транспорту і промисловості. Економіка підприємства. – 2015. – № 49. – С. 273–277.
15. Шляга О.В. Прибуток та рентабельність як показники ефективності виробництва / О.В. Шляга, Л.І. Шипуля // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – Випуск 8. – С. 75–81.